

ЛІТЕРАТУРА

- Вероман Х. (1981): Результаты гнездования впервые гнездящихся и старых пар белого аиста. - Экология и охрана птиц. Кишинев: Штиинца. 39-40.
- Грищенко В.М. (1995): До питання про динаміку чисельності білого лелеки на північному сході України. - Проблеми вивчення та охорони птахів. Львів-Чернівці. 37.
- Грищенко В.Н. (1996): Международный симпозиум по белому аисту в Гамбурге. - Беркут. 5 (2): 239-240.
- Грищенко В.М. (1998): Успішність розмноження білого лелеки в Україні у 1997 р. - Мат-ли III конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 34-39.
- Грищенко В.М., Гаврилюк М.Н., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (1996): До орнітофауни нижньої Сули. - Беркут. 5 (1): 24-25.
- Моніторинг за популяціями білого і чорного лелек в Україні. (1994): Річний бюлетень. 1992. 1: 1-12.
- Моніторинг за популяціями білого і чорного лелек в Україні. (1995а): Річний бюлетень. 1993. 2: 1-9.
- Моніторинг за популяціями білого і чорного лелек в Україні. (1995б): Річний бюлетень. 1994. 3: 1-10.
- Моніторинг популяцій білого і чорного лелек в Україні. (1997): Річний бюлетень. 1995. 4: 1-18.
- Серебряков В.В., Грищенко В.Н., Грищенко И.А. (1989): Численность белого аиста на Украине по данным анкетного учета в 1987-1988 гг. - Деп. в УкрНИИИТИ 25.05.89 № 1372-Ук89. 1-96.
- Creutz G. (1988): Der Weißstorch. Neue Brehm-Bücherei. 375. Wittenberg Lutherstadt: A. Ziemsen Verlag. 1-236.
- Grischtschenko V. (1997): Bruterfolg des Weißstorchs (*Ciconia ciconia*) in der Ukraine im Jahre 1996. - 4. und 5. Sachsen-Anhaltischer Storchentag. Tagungsbandreihe des Storchenhofes Loburg in MRLU-LSA. 13-17.
- Kaatz Ch. (1997): Die Bestandssituation des Weißstorchs in Deutschland und speziell in Sachsen-Anhalt. - 4. und 5. Sachsen-Anhaltischer Storchentag. Tagungsbandreihe des Storchenhofes Loburg in MRLU-LSA. 28-35.
- Schulz H. (1996): Bestandssituation des Weißstorchs und Zukunftsperspektiven - Zusammenfassung der Ergebnisse des 5. Internationalen Weißstorchzensus 1994/95. - Internationale Weißstorchtagung. Kurzfassungen der Beiträge. Teilnehmerliste. Hamburg.

УСПІШНІСТЬ РОЗМНОЖЕННЯ БІЛОГО ЛЕЛЕКИ В УКРАЇНІ У 1997 р.

В.М. Грищенко
Канівський заповідник

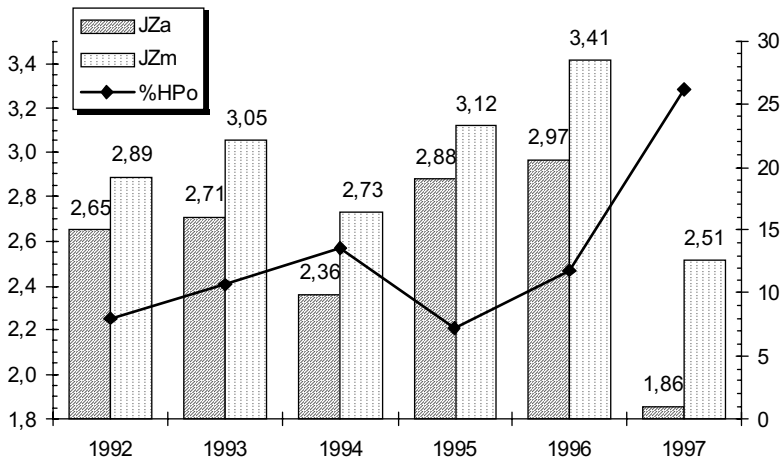
1997 р. становить особливий інтерес для аналізу, оскільки він був дуже несприятливим для білого лелеки не тільки в цілому

по Україні, але й в усій Європі. Успішність розмноження в різних країнах була найнижчою за останні кілька років (R. Guziak, H. Heckenroth, M. Janaus, Ch. Kaatz, U. Peterson, H. Schulz, особ. повід.).

За даними спостережень на постійних пробних ділянках програми моніторингу популяції білого лелеки, яка почала працювати у 1992 р. (Грищенко, 1994), середні багаторічні показники успішності розмноження за 6 років є такими (n = 146):

- середня кількість вирощених пташенят на пару, що брала участь у розмноженні (JZa) – $2,52 \pm 0,06$;
- середня кількість вирощених пташенят на успішну пару (JZm) – $2,93 \pm 0,05$;
- частка неуспішних пар (% НРо) – $14,14 \pm 1,25$.

Як видно з діаграми (рис.), показники JZa і JZm у 1997 р. були найменшими за 6 років спостережень, а % НРо – найбільшим. Крім того, дещо знизилася кількість заселених гнізд.

Успішність розмноження білого лелеки в Україні за даними програми моніторингу (пояснення позначень у тексті).

Примітка: річні показники можуть дещо відрізнятись від опублікованих раніше, оскільки до бази даних моніторингу постійно надходить нова інформація і за минулі роки.

Таблиця 1

Розміщення та площа пробних ділянок

№	Назва	Область	Площа, км ²	StD*
001	Канів	Черкаська	200	5,5
002	Мутин	Сумська	120	20,0
003	Сувід	Київська	112	8,0
004	Пирого	Полтавська	200	5,0
005	Нова Кам'янка	Львівська	312	10,6
010	Голосків	Хмельницька	100	17,0
011	Волосівці	Хмельницька	50	8,0
012	Надчиці	Рівненська	100	4,0
013	Червона Слобода	Черкаська	135	10,4
015	Проців	Київська	60	15,0
017	Таценки	Київська	24	29,2
018	Марківка	Полтавська	150	7,3
021	Димер	Київська	48	18,8
028	Жилівка	Чернівецька	30	10,0
029	Лисівка	Полтавська	100	10,0
030	Буськ	Львівська	40	25,0
032	Кожанка	Київська	40	25,0
033	Жукин	Київська	74	21,6
035	Віжомля	Львівська	37	48,7
036	Королеве	Закарпатська	50	14,0
037	Бобрик	Полтавська	30	20,0
038	Комарове	Волинська	28	32,1
039	Миколаївка	Чернігівська	20	10,0
040	Тараханів	Рівненська	30	16,7
041	Вовчанські Хутори	Харківська	24	25,0
055	В'язівець	Хмельницька	30	33,3
056	Романівка	Житомирська	20	55,0
057	Гола Пристань	Херсонська	–	–
Всього:			2164	18,7

Примітка: * StD – густина населення, пар/100 км².

Таблиця 2

Успішність розмноження білого лелеки на пробних ділянках у 1997 р.

№	Назва	JZa	JZm	% НРо
001	Канів	0,82	2,25	63,6
002	Мутин	1,46	1,94	25,0
003	Сувід	2,25	2,57	12,5
004	Пирого	3,50	3,89	10,0
005	Нова Кам'янка	1,55	1,76	12,1
010	Голосків	2,07	2,23	7,1
011	Волосівці	1,67	1,67	0,0
012	Надчиці	1,00	2,00	50,0
013	Червона Слобода	1,67	2,50	33,3
015	Проців	2,67	3,00	11,1
017	Таценки	1,43	2,50	42,9
018	Марківка	2,36	3,25	27,3
021	Димер	1,11	2,50	55,6
028	Жилівка	2,00	2,00	0,0
029	Лисівка	2,50	3,00	14,3
030	Буськ	0,80	2,00	60,0
032	Кожанка	1,40	2,00	30,0
033	Жукин	1,77	2,56	26,7
035	Віжомля	2,39	2,69	11,1
036	Королеве	2,00	3,00	33,3
037	Бобрик	3,17	3,80	16,7
038	Комарове	1,11	2,00	44,4
039	Миколаївка	1,00	2,00	50,0
040	Тараханів	2,40	2,40	0,0
041	Вовчанські Хутори	2,00	3,00	33,3
055	В'язівець	1,67	3,00	44,4
056	Романівка	1,55	1,70	9,1
057	Гола Пристань	2,78	3,13	11,1
Всього:		1,86	2,51	26,3

Врахована інформація з 28 пробних ділянок у 14 областях, яка надійшла до середини лютого 1998 р. (табл. 1, 2). Загальна їх площа 2164 км². Для 1997 р. характерна також велика варіація показників. На окремих ділянках показник JZa був меншим 1, а частка неуспішних пар перевищувала 60 %. Це рівень успішності розмноження так званих «катастрофічних» років, які бувають досить рідко (Creutz, 1988). У той же час на деяких ділянках успішність розмноження була цілком нормальною.

Досить цікавим є своєрідний «оазис» у Полтавській області. На всіх 4 пробних ділянках ус-

пішність розмноження була досить високою. Це не можна пояснити похибкою спостережень, оскільки дані отримані з різних місць і від різних спостерігачів, які до того ж вже мають досвід такої роботи. Більше того, середні багаторічні показники для Полтавської області ($n = 22$) також достовірно вищі, ніж в цілому по Україні, лише частка неуспішних пар практично не відрізняється:

$$JZa = 2,99 \pm 0,11 \quad (p < 0,01);$$

$$JZm = 3,53 \pm 0,10 \quad (p < 0,001);$$

$$\% \text{HPo} = 14,60 \pm 1,99.$$

Пов'язано це перш за все, очевидно, з багатою кормовою базою для білого лелеки на Полтавщині. По території області проходить кілька великих річок з непорушеним гідрорежимом і багатими на їжу заплавами. Густота населення лелек тут дуже висока. Так, на нижній Сулі у 1996 р. (дві пробні ділянки загальною площею 125 км²) вона становила 32,8 пар/100 км² (Грищенко та ін., 1996). Полтавська область знаходиться неподалік від східної межі ареалу і, як бачимо, є непоганим «плацдармом» для подальшого розселення лелек на схід.

1997 р. залишився в пам'яті багатьох своєю холодною затяжною весною і численними природними катаклізмами — літніми паводками, сильними бурями тощо. Звичайно, все це вплинуло і на успішність розмноження лелек. Багато гнізд загинуло через негоду. Наведемо лише один красномовний приклад. За повідомленням В.М. Глеби, у смт Королеве Закарпатської області гніздо лелек на даху водокачки наприкінці червня було наполовину знесене ураганим вітром. Птахи відбудували його і продовжили виведення потомства, але 5.07 під час небувало сильної бурі на гніздо вітром кинуло вивернутий з металевими прутами цегляний димар (!).

Головна причина дуже низької успішності розмноження білого лелеки у 1997 р. все ж інша. Спеціальними дослідженнями встановлено, що репродуктивний успіх цього птаха визначається перш за все умовами зимівлі і міграції (Dallinga, Schoenmakers, 1989). Зв'язок тут цілком зрозумілий. Від стану лелек після зимівлі і міграції залежить їх репродуктивний потенціал. Умови в місцях гніздування можуть лише вплинути на його реалізацію. Так, якщо самка відклала 5–7 яєць, то вже від місцевих

умов, передусім кормової бази, залежить, скільки пташенят птахи зможуть виростити. Але коли самка прилетіла виснаженою і відклала всього 2–3 яйця, то більше пташенят не виросте, навіть якщо їжа сама падатиме в гніздо.

У 1997 р. умови на місцях зимівлі лелек в Африці, а також на шляхах перельоту були несприятливими. За даними У. Петерсона (U. Peterson, особ. повід.), вже спостерігачі за перельотом птахів в Ізраїлі відзначали весною незвичайно низьку чисельність мігруючих лелек. Тобто частина птахів взагалі залишилася на місцях зимівлі. До того ж переліт лелек дуже затримало проникнення холодів на територію Малої Азії і Близького Сходу. Як наслідок всього цього — дуже пізній приліт лелек у 1997 р., значна частина пустуючих гнізд і невелика кількість відкладених яєць. До цього додалися ще й несприятливі погодні умови в місцях гніздування.

При підготовці цього повідомлення крім власних матеріалів були також використані спостереження учасників програми моніторингу популяції білого лелеки в Україні: Т.Б. Ардамацької, М.Н. Гаврилюка, Л.Г. Галаджій, В.М. Глеби, П.Ю. Глушко, А.М. Коваленка, Б.У. Кочубея, М.М. Лисака, І.А. Мироненка, М.М. Мірошника, В.О. Новака, Л.М. Новак, Д.С. Покінської, Ю.Ф. Рогового, Л.О. Сисолетіної, П.І. Сізьона, М.І. Собко, І.М. Стадницького, В.Г. Ткаченка, М.О. Чепурного, Є.Д. Яблоновської-Грищенко, М.А. Яснія.

ЛІТЕРАТУРА

- Грищенко В.М. (1994): Програма моніторингу за популяціями білого і чорного лелек в Україні. - Мат-ли 1-ї конфер. молодих орнітологів України. Чернівці. 143-144.
- Грищенко В.М., Гаврилюк М.Н., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (1996): До орнітофауни нижньої Сули. - Беркут. 5 (1): 24-25.
- Creutz G. (1988): Der Weißstorch. Neue Brehm-Bücherei. 375. Wittenberg Lutherstadt: A. Ziemsen Verlag. 1-236.
- Dallinga J.H., Schoenmakers S. (1989): Population changes of the White Stork since the 1850s in relation to food resources. - Weißstorch — White Stork. Proc. I Int. Stork Conserv. Symp. Schriftenreihe des DDA. 10: 231-262.